

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776(E) | SJIF 2023: 6.907

Shodiyeva Jamila
Xolboyevna,
Ergasheva Gulshoda Amirova

Samarqand PYMO'MM o'qituvchilari

O'QUVCHILARNI BADIY ASAR TAHLILIGA O'RGATISHDA SAVOL VA TOPSHIRIQLARDAN FOYDALANISH USULLARI

Annotatsiya. Mazkur maqolada badiiy asarlarlarni tahlil qilish orqali o'quvchilarning tafakkurini o'stirish shakl va vositalarini belgilash, boshlang'ich sinflarda o'tiladigan badiiy asarlar mazmunini o'quvchilarga oson, tushunarli qilib o'rgatish uchun savol va topshiriqlardan unumli foydalanish usullari haqida tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: badiiy asar, tahlil, mantiqiy topshiriq, savollar, kognitiv qobiliyat dunyoqarash, iqtidor, qadriyat

Boshlang'ich sinflarda badiiy asarlarning mazmunini o'quvchilarga tushuntirish, o'sha asarni, mavzuni to'liq tushunishda muhim ahamiyatga ega. Badiiy asar mazmunining to'liq, aniq tushuntirilishi o'quvchilarning shu mavzuni to'liqroq tushunishga imkoniyat yaratadi. Shu jihatdan, ushbu mavzuning o'rganilishi, ta'lim jarayoniga tadbiiq etilishi maktab ta'limida dolzarb masala bo'lib qolmoqda.

O'quvchilarni badiiy asar mazmuni ustida ishlashga o'rgatish ularda adabiy-tahlil malakasini shakllantirish va o'stirish orqali ta'lim-tarbiya berishni nazarda tutadi. Asar matnini tahlil qilish muallif fikrini, hissiyoti va xulosalarini tushunishga yordam beradi, asarda ifoda etilgan voqealarga munosabat uyg'otadi. Asar tahlili o'qituvchidan o'quvchilar faoliyatini ma'lum maqsadiga yo'naltirishni taqozo qiladi.

Boshlang'ich sinfda badiiy asarni tahlil qilishdan asosiy maqsad asarda ifodalangan hayotiy voqeani yoritish orqali o'quvchilarni badiiy adabiyot olamiga olib kirish, tasvirlanayotgan voqealarga nisbatan muallifning munosabati va niyatlarini payqab olishga imkoniyat yaratishdan iboratdir. O'quvchilarning yozuvchi oldinga

surgan g'oya, muammolarni to'liq tushunishlariga erishmay turib, adabiyotning yoshlarni tarbiyalashdagi vazifasini amalga oshirib bo'lmaydi.

O'quvchi asarning mazmuni bilan uni mutolaa qilish paytida tanishsa, tahlil qilishda uning poetik vositalariga murojaat qiladi. Mutolaa hissiyotni boyitib, aqlni peshlasa, tahlil asar zamiridagi ma'noni chuqur o'rganishga yordam beradi. Darsliklarda berilgan badiiy asarlarda o'z aksini topgan dunyoqarash, qadriyatlar yosh avlodni har tomonlama bilimli, ma'naviy jihatdan yetuk etib tarbiyalashda muhim o'rin tutadi. Shunday ekan, badiiy asar namunalarni o'rganish muhim ahamiyatga ega.

Maktabda badiiy asarni tahlil qilishdan asosiy maqsad asarda ifodalangan hayotiy voqeani yoritish orqali o'quvchilarni badiiy adabiyot olamiga olib kirish, tasvirlanayotgan voqealarga nisbatan muallifning munosabati va niyatlarini payqab olishga imkoniyat yaratishdan iboratdir. O'quvchilarning yozuvchi oldinga surgan g'oya, muammolarni to'liq tushunishlariga erishmay turib, adabiyotning yoshlarni tarbiyalashdagi vazifasini amalga oshirib bo'lmaydi

Matn bilan dastlabki tanishuvdan so'ng quyidagicha savollar bilan murojaat qilish darsda o'quvchilarning faolligini oshiradi:

1. Hikoyadagi qaysi epizodni qiziqarli deb o'ylaysiz?
2. Hikoya qahramonlaridan qaysi bining xatti-harakatini ma'qullaysiz? Qaysi birining fe'l-atvori, o'zini tutishi sizga yoqmadi?
3. Hayotda shunday kishilarni uchratganmisiz?

Asar tahlili bo'yicha dars ishlanmalaridan va savol, topshiriqlardan namunalar keltirib o'tamiz.

MAVZU: YALQOV VA QUNDUZ

(2-sinf ona tili va o'qish savodxonligidarsligi)

Bir kuni Yalqov do'sti Qunduzning oldiga kelib debdi:

-Menga o'rmondagi eng qo'li yengil tabibni topib ber . Keyingi vaqtlarda tobim yo'q, yurishga toqatim turishga madorim, gapirishga istagim yo'q. Qaniydi senga o'xshab bardam va tetik bo'lsam. Qunduz Yalqovning aslida soppa sog'ligini, uning birdan bir kasali tanballik ekanini bilgani uchun shunday dedi:

- Senga o'zimning tabiblarimni tavsiya qilaman. Ular tufayli men doim sog'lomman.

- Men ularni taniymanmi?

- Albatta, taniysan. Ularning biri - O'rmon tabib. Men uning bag'rida yayrab yashayman. Musaffo havosidan to'yib nafas olaman. Mevalaridan to'yib yeyman. Ikkinchisi – Daryo tabib. Uning suvlarida miriqib cho'milaman. G'uborlarim tarqab, yengil tortaman. Uchinchisi va eng saxovatlisi – Quyosh tabibdir. U faqat meni emas, butun olamni o'zining issiq tafti bilan davolaydi. Barchaga hayot, umid bag'ishlaydi. Bu tabiblar doim biz bilan birga. Negadir, sen buni his qilmayapsan. Menimcha, sen dangasalik kasaliga chalingansan. Bilib qo'y, bu kasallikni faqat mehnat va harakat bilan yengish mumkin. Ana shundagina tabiatdagi tabiblar senga ham yordam beradi

Mavzuni mustahkamlash maqsadida mavzu bo'yicha mantiqiy topshiriqlar beriladi.

O'quvchilarni 3 guruhga bo'linadi. Mavzuga tegishli holda 1-guruh o'quvchilariga bir ma'noli so'zlar doirasida xalq orasida ko'p ishlatiladigan so'zlarni topish va 2- guruhga esa birinchi guruh topgan so'zini xalq orasida kam ishlatiladigan ma'nodoshini topish vazifasi yuklatiladi. 3-guruh kuzatuvchi ekspert vazifasini bajaradilar. O'quvchilar bu o'yin orqali izlanadilar mustaqil fikrlaydilar o'zaro bellashadilar va hamkorlikda ijod qiladilar.

Ko'p ishlatiladigan so'zlar Kam ishlatiladigan so'zlar

Mazam Tobim

Yaxshi Tuzuk

Tetik Bardam

Hammasi Bor-yo'q

Dangasa Tanbal

O'quvchilar 3 guruhga bo'linadilar. Loyiha ishi bajariladi. Har qaysi guruhga alohida topshiriq beriladi.

1-guruh muammoni organadilar.

Qunduzning tobi yo'q, gapirgisi kelmayapti.

Hech bir ishni qilishni istamaydi.

Nuqul uyquasi kelaveradi

. Umumiy holsizlik.

Hattoki yurishga madori yo'q.

2-guruh sababini aniqlaydilar.

Batantarbiya bilan shug'ullanmaslik.

Tozalikka, shaxsiy gigiyenaga rioya qilmaslik.

Tanballik, dangasalik, yalqovlik.

Vitaminlarda boy ovqatlar yemasligi.

Sayr qilmasligi.

3-guruh yechim topadilar

Kasallikka Dangasalik deb tashxis qo'yildi.

Shifokor maslahati ya'ni yechim

Shaxsiy gigiyenaga rioya qilish

Tishlarini o'z vaqtida tozalash

Kun tartibiga amal qilish

Tabiat qo'ynida sayr qilish.

Vitaminlarga boy mahsulotlar yeyish

Mehnat va harakat qilish

Hunarning foydasi

(2-sinf Ona tili va o'qish savodxonligi darsligi)

Qadim zamonda bir boy savdogar yashagan ekan. Uning boyligi mamlakat podshohining boyligidan kam emas ekan. Shunga qaramasdan, savdogar o'g'lini gilamdo'zga shogird qilib beribdi. Gilamdo'z yigitga o'z hunarini o'rgatibdi. Tez orada yigit mahoratli gilamdo'z bo'lib yetishibdi.

Kunlardan bir kuni yigit do‘stlari bilan sayrga chiqibdi. Savdogardan pul undirish ilinjida yurgan qaroqchilar yigitni o‘g‘irlab ketishibdi. Uni shahar chetidagi bir xaroba uyga qamab qo‘yishibdi. Otasiga xat yuborib, o‘g‘lining evaziga katta pul so‘rashibdi. Savdogar aytilgan pulni to‘laganiga qaramay, nafsi hakalak otgan qaroqchilar yigitni qaytarmabdi. Endi oldingidan ham ko‘proq pul talab qilishibdi. Bu safar savdogar pulni berishga shoshilmabdi. Qaroqchilarning toqati toq bo‘lib, asirni o‘ldirmoqchi bo‘lishganida, yigit ularga shunday debdi:

– Meni o‘ldirsangiz, mo‘may daromaddan quruq qolasiz. Agar menga kerakli narsalarni keltirib bersangiz, yaxshigina foyda ko‘rishingiz mumkin.

Qaroqchilar boshlig‘i pul uchun hamma narsaga ko‘nishga tayyor edi. U yigitdan nimalar kerakligini so‘rabdi. Yigit gilam to‘qish uchun jun ip va dastgoh keltirishlarini so‘rabdi. Qaroqchilar bu narsalarni bir zumda topib keltirishibdi. So‘ng yigit gilam to‘qishga kirishib ketibdi.

Qaroqchilar tayyor gilamni bozorga olib chiqishibdi. Bozor aylanib yurgan savdogar o‘g‘li to‘qigan gilamni tanib qolibdi. Bir kishi orqali uni katta pulga sotib olibdi. Uyga kelib, gilamni diqqat bilan tekshiribdi. O‘g‘li gilamdagi naqshlar orasiga o‘zi turgan joyning xaritasini ustalik bilan joylashtirgan ekan. Savdogar tez mirshabxonaga boribdi. Shunday qilib, u o‘g‘lini tutqunlikdan xalos qilibdi.

Mavzu bo‘yicha sodda mantiqiy savollar va topshiriqlar

1. Siz qanday hunarlarni bilasiz. Qaysi hunar haqida so‘z bormoqda?
2. Yigitni nima uchun qamab qo‘ydilar?
3. Qaroqchi kim?
4. Savdogar kim?
5. Ustoz kim?
6. Shogird kim?
7. Dastgoh nima?
8. Yigit o‘limdan qutulish uchun qanday yo‘l tutdi.
9. Qaroqchilar yigitga nimalar olib keldi?
10. Savdogar qayerda aylanib yurgan edi?
11. O‘g‘li gilamga nimani joylashtirgan edi?
12. Xarita nima

13. Daftaringizga gilam rasmini chizing

2-sinf Ona tili va o‘qish savodxonligi darsligidagi “Hunarning foydasi” hikoyasini mustahkamlash uchun testlardan ham foydalanish mumkin. Masalan:

1. Savdogarning o‘g‘li kimga shogird tushdi
a) chilangarga b) gilamdo‘zga v) to‘quvchiga
2. Savdogardan o‘g‘lini evaziga nima talab qilindi?
a) oltin tanga b) pul v) boylik
3. Savdogarning o‘g‘li o‘zini qanday qilib qutqardi
a) gilam to‘qib b) xarita chizib v) rasm chizib
4. Savdogarning o‘g‘li gilamga nimani tasvirini ko‘rsatgan edi?
a) uy b) ko‘chalar v) xarita

Mavzu bo‘yicha murakkab mantiqiy savollar va topshiriqlar

1. Otasi boy bo'lsa ham o'g'liga nima uchun hunar o'rgatdi?
2. Yigitning o'rnida siz bo'lganingizda qanday yo'l tutar edingiz?
3. Kasb bilan hunarning farqi nimada?
4. "do'z" qo'shimchasi orqali boshqa hunar nomlarini hosil qiling
5. Qaysi kasb yoki hunarni yoqtirasiz?
6. Siz oilangizga qanday foyda keltirgansiz?
7. "Bir yigitga qirq hunar ham kam" deganda nimani tushunasiz?
8. Uydan maktabgacha bo'lgan xaritangizni chizing.
9. Kasb-hunar haqida maqollar yozing
(Hunarli kishi xor bo'lma. Hunar hunardan rizqing unar)

Yuqoridagilardan kelib chiqib aytish mumkinki, badiiy asarlar o'qitish o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini o'stirish, tafakkur mustaqilligi hamda ma'naviy kamolotini ta'minlash yo'lida ularning o'zlari tomonidan amalga oshiriladigan, har bir o'quvchidan o'z mustaqil fikri, shaxsiy munosabatini, betakror xulosasini bayon etish talab qilinadigan o'quv faoliyatining murakkab shaklidir

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Azimova I., Mavlonova K., Quronov S., Tursun Sh. 2-sinf Ona tili va o'qish savodxonligi 1- va 2-qismi kitobi. Toshkent: Respublika ta'lim markazi, 2021.
2. Matchonov S., Shojalilov A., G'ulomova X., Sariyev Sh., Dolimov Z. 4-sinf O'qish darsligi T.: Yangiyo'l poligraf servis, 2020.
3. Husanboyeva.Q. Tahlil - adabiyotni anglash yo'li. Toshkent. "Muharrir" nashriyoti. 2013.-432 bet.